

ZÂMBETUL LUI SISIF SAU DESPRE FILMUL *SIERANEVADA*

Raluca Blaga

Are loc premiera unui film al lui Cristi Puiu. Îl vizionez. Densitatea propunerii cinematografice mă copleșește. Filmul intră în ființa mea și rămâne acolo. Din când în când, ca atunci când mergi pe stradă și simți prezența unui gând care tot revine, filmul îmi amintește de el și de mine. Trece un timp (o jumătate de an, poate un an) și un impuls pe care nu-l pot defini mă îndeamnă să-l văd din nou. Parcă ceva din senzația aceea copleșitoare începe să se domolească. De-acum înainte, știu că voi începe să-l descopăr. Asta se întâmplă, de regulă, la a treia vizionare. Vizionarea mea preferată e, însă, cea care abia urmează. De fiecare dată, dar absolut de fiecare dată, a patra oară văd filmul ca într-un soi de transă: dincolo de dialoguri (cu care sunt deja familiarizată), dincolo de situații (despre care știu când și în ce ordine sunt așezate), dincolo de cadre și de *cut*-uri, urmăresc doar silueta propunerii cinematografice. Nu știu exact cum să numesc această esență sau limpezime a filmului care acum se dezvăluie. Doar abia acum, după ce au fost date la o parte straturile sub care a fost așezat, îi pot simți corpul. Abia acum pot verbaliza pe unde și de ce filmul a intrat în ființa mea și a rămas acolo. La fel s-a întâmplat și cu *Sieranevada*. Doar că, după a patra vizionare, undeva în toamna lui 2020, am făcut ceva ce nu mai simțisem nevoia până atunci: am deschis un fișier Word, i-am dat titlul *dacă_vei_scrie* și mi-am notat un citat din *Însemnările contradictorii* ale lui Valeriu Moiescu, citat pe care l-am asociat cu finalul filmului: „Umorul devine de cele mai multe ori o formă disimulată a tristeții; expresia românească «a face haz de necaz» nu trebuie confundată cu «bășcălia», formă balcanică a unei atitudini neimplicate,

iresponsabile – «zeflemeaua» însemnând oricum o treaptă în plus.¹ Acum e 7 martie 2021 și-mi dau seama că au trecut mai bine de patru ani de când tot revin cu gândul la filmul ăsta. Vreau să mărturisesc de ce.

Tot ceea ce am relatat mai sus ca fiind specific întâlnirilor mele cu filmele lui Cristi Puiu mi se întâmplă însă și cu spectacole de teatru, cărți sau alte filme. Dar nu cu orice spectacol, orice carte sau oricare film. Ocaziile astea sunt rare. Ca o sărbătoare. Nu e ca și cum în fiecare zi ai parte de epifanii. Nu e ca și cum în fiecare zi realitatea, lumea și adevărul dobândesc un soi de claritate, de limpezime, iar tu poți să te privești pe tine cu seninătate pornind de la acea revelație. Karl Ove Knausgaard a adus în vocabularul meu poetic cuvântul ăsta pentru acel ceva pe care-l stârnește arta: un soi de epifanie. L-a împrumutat de la Stephen Dedalus al lui Joyce. Heidegger m-a făcut să fiu atentă la raportul pe care opera de artă ar trebui să-l aibă cu realitatea și adevărul. Filme cum e *Sieranevada* mă fac să simt visceral toate conceptele astea.

A trecut o săptămână de când a murit bunica. În zilele alea, am devenit parte a unei rânduiei despre care nu știu de unde vine, știam doar că trebuia s-o împlinesc. În plus, am devenit dintr-odată fiica lui tata. Nepoata bunicii. Și expresia asta, *ești fata lui tata*, îmi tot dă târcoale de atunci. Din după-amiaza aceea de priveghi, îi înțeleg atât de profund și de clar semnificația. *Ești fata lui tata* îmi atribuie un sens, un scop, un loc, un viitor. Dincolo de aceeași formă a ochilor și a frunții, aceeași moliciune a părului și încăpățânarea amândurora, *ești fata lui tata* traduce ceva imuabil despre identitatea și rostul meu. Privindu-mă din acest punct, știu cum să răspund la întrebarea: *cine ești?* Însă, mai presus de toate, *ești fata lui tata* mă plasează pe mine în raport cu rânduiala. Rând-rânduială. Privită din acest punct lumea capătă sens. Privită din acest punct realitatea îmi dezvăluie un adevăr. Rând-rânduială. S-a dus bunica. Privită din acest punct, moartea se așază în rând. E rânduită. Doar prin această rânduială lumea s-a regenerat și a reușit să-și vadă de drum. La două zile de la înmormântare,

1. Valeriu Moisescu, *Însemnări contradictorii*, București, Unitext, 1999, p. 256.

m-am așezat să văd a cincea oară filmul lui Cristi Puiu. *Ești fata lui tata* n-ar fi putut traduce un adevăr și un rost dacă filmul ăsta nu mi-ar fi devenit o cunoștință veche.

Cheia e de fiecare dată în momentul de început. Acolo, primești instrucțiuni despre cum să te descurci în lumea operei de artă. Acolo, ți se spune ce tip de atenție să iei cu tine și de care dintre simțurile tale are nevoie opera pentru a se împlini. Mi-am mai dat seama de ceva: uneori, în prima replică e cheia. *Sieranevada*: Un colț de București. Strada Ionel Perlea – asta dacă vrei să fi scrupulos în ceea ce privește detaliile. Sau dacă vreodată o fi să treci pe-acolo și o să ajungi să te întrebi ce s-o fi întâmplat oare cu felia de viață din bucata aia de cinema. Trafic. Un concert de sunete. O groapă în asfalt. O lume care se construiește. Îți dai seama că ai rămas cu privirea agățată de aerul condiționat din balconul blocului de peste drum. Un bărbat, o femeie și, mai apoi, o femeie mai în vârstă. „- De ce-ai lăsat-o singură?!“². Distanță. Privire de la distanță. Camera e la distanță. Graffiti pe un perete. Fațada unui supermarket. O fată, o mamă, o bunică, un tată. Blocaj, claxoane, ferestre de apartament. De unde vine tatăl? Black screen. Simfonia în C minor – Giovanni Battista Sammartini. Tonul *allegro* al bucății muzicale alese îmi construiește un anumit tip de așteptare. Îmi spune că va urma o compoziție amplă, elaborată pentru orchestră. Cu soliști și cor. Mă gândesc la afișul filmului. De la distanță obiectivul a captat imaginea unui șir de blocuri, asemenea unui lanț muntos. *Sierra Nevada* – lanț înzăpezit. Privit de la depărtare, șirul își dezvăluie măreția și rezistența. Ochi de fereastră peste ochi de fereastră. Etaj peste etaj. Viață peste viață. Un colț de București. Senzație de structură de fractal. Din felul în care a fost construită secvența de început, gândul îmi rămâne atașat de întrebarea: *De unde vine tatăl?* Cele aproape trei ore de cinema îmi propun să găsesc răspunsul la întrebarea asta. Din ce trecut vine tatăl și către ce tip de viitor se pregătește. Din ce materiale a fost el construit și care dintre acestea vor opune rezistență. Cine e tatăl? Fiul tatălui său - cu tot ceea ce implică acest adevăr, cu întreg bagajul lui determinist, cu identitatea, scopul și sensul pe care le conține.

Secvență *Sieranevada* – 1:03:52 – Sufragerie. Așteptare. Din stânga, curg imagini pe un ecran de televizor. Din oricare parte ar privi, obiectivul camerei traversează masa încărcată. Pomană lângă pomană, sărățele, apă, chiftele, vin. Umeri lăsați, priviri care stau. Se stă ca să sosească preotul. Emisiunea de la televizor vorbește despre arborele cosmic, despre un *axis mundi* devenit în folclorul românesc columna. „Etnografie și folclor”³. Secvență cu masa încărcată. Pomană lângă pomană, sărățele, apă, chiftele, vin. „Habemus papam!”⁴ Și dintr-odată, prin prezența preotului sufrageria devine un spațiu sacru. Cei ce sunt și cei ce nu sunt devin legați printr-un soi de pasaj miraculos. Masa nu e doar masă. Mâncarea nu e doar mâncare. Comunitate. Adunare. Fiecare dintre cei prezenți își asumă rolul și rostul în cadrul ritului. O soție, un fiu, o fiică, un nepot. În jurul mesei, care acum nu e doar masă, simți prezența unui adevăr imuabil. *Axis mundi*. Devii parte a unei rânduiei, despre care nu știi de unde vine, știi doar că trebuie s-o îplinești. Astfel, lumea se regenerează și reușește să-și vadă de drum. „- De ce-ai lăsat-o singură?!” replica aceea de început capătă acum volum.

De unde vine tatăl? Final *Sieranevada*: Lary, Relu și Sebi. Se mănâncă. Sarmale și mămligă. Râsete. Cei doi fii. Nepotul îmbrăcat în costumul cumpărat să fie de sufletul celui plecat. „Bine-ai venit!”⁵ Cei doi fii și tatăl. Râsete. Black screen. Giovanni Battista Sammartini – Sonata a III-a pentru două violoncele în A minor. Rog un prieten pasionat de muzică să îmi explice diferența dintre simfonie și sonată. În sonată, atenția e concentrată pe un singur instrument, senzația pe care o construiește e cea de intimitate, directețe și, în plus, e mai ofertantă dacă vrei să explorezi, să experimentezi. Forma de sonată se găsește în orice simfonie. A daug un strat în plus citatului pe care mi l-am notat din *Însemnările contradictorii* ale lui Valeriu Moiescu. Mă gândesc la Sisif așa cum mi l-a prezentat Albert Camus. Obișnuit de-acum cu povara lui, coborând dealul pentru a o lua de la capăt, zâmbește, fiind conștient de

2. Cristi Puiu, *Sieranevada* [film artistic], 2016.

3. *Ibidem*.

4. *Ibidem*.

propriul său adevăr. Distanță. Privire de la distanță. Camera e la distanță tocmai ca să-mi lase suficient spațiu pentru a mă privi. Distanța nu traduce în acest caz nepăsarea, ci tocmai reversul. Distanța ca o imensă căldură și dragoste față de om. Zâmbetul plin de candoare al lui Sisif.

Ars poetica de spectator: „Venisem cu nădejdea să văd ceva de-al vieții legat de izvoarele și de tainele ei prin legături pe care n-am nici prilejul, nici puterea să văd în toate zilele. Venisem cu nădejdea să întrezăresc o clipă frumusețea, măreția și gravitatea umilei mele existențe zilnice. Nădăjduiam că mi se va arăta nu știu ce prezență, ce putere sau ce zeu ce sălășluiește în aceeași cameră cu mine”⁶. Atunci când mă întâlnesc cu arta, port în buzunarele minții acest fragment din *Le Trésor des humbles* al lui Maurice Maeterlinck. Îl port acolo ca pe o speranță sau ca pe o promisiune pe care știu că arta are capacitatea de a mi-o împlini.

Sieranevada: Toată viața ne căutăm pe noi înșine. Ne căutăm în cei din jur, în medii și situații, în depărtări și intimități. Viața este o continuă căutare, o cale către adevăr, iar de-acolo încolo, odată atins adevărul, nu mai șade decât hotarul libertății. Ca să descoperi însă adevărul trebuie să dai la o parte straturi de iluzie și de realitate. Mă gândesc la primele cincisprezece minute ale filmului. Generic de debut. Urmează șase minute în care ni se propune o secvență continuă, neîntreruptă. Senzația pe care ți-o imprimă această secvență e cea a unei felii de viață. Genericul filmului e urmat de o secvență de șapte minute întreruptă, compusă din mai multe tăieturi. Senzația pe care ți-o imprimă această serie de secvențe e cea a unei structuri care a fost stilizată, ajustată. În ritmul senzațiilor notate anterior, am receptat întreaga desfășurare a filmului. *Sieranevada* e asemenea unei bucăți muzicale elaborată într-un mod matematic precis: camera e așezată la distanță; cadrele sunt compuse: cinci escavatoare galbene traversează prin fața mașinii aflată la semafor; e o singură clipă de liniște,

5. *Ibidem*.

6. Maurice Maeterlinck, *Tragicul de toate zilele* în: *Dialogul neîntrerupt al teatrului în secolul XX*, antologare, postfață și note de B. Elvin, Minerva, București, 1973, p. 125.

în rest, muzica se revarsă de peste tot; zgomotul de după uși acoperă sau întrerupe vorbele care se rostogolesc, majoritatea, în clișee; intrări, ieșiri, mișcări pentru a închide sau deschide întrerupătorul de pe hol, o fată croată care leșină – acest arsenal îți lasă senzația unei felii de viață. Însă, filmul construiește voit senzația unei felii de viață. Iluzie. Construcție. Fiecare secvență e menită să te facă, tocmai prin iluzia pe care ți-o propune, să sesizezi distanța. Distanța îți face loc pentru a te gândi.

Distanță. Gând. Masa. *Axis mundi*. „Etnografie și folclor“. Acasă, masa înseamnă un timp al lucrurilor așezate și echilibrate. Relațiile dintre cei care se așază la aceeași masă pot fi traduse din simpla privire aruncată asupra locului pe care și-l ocupă fiecare. Îmi amintesc precis de faptul că, în cei peste douăzeci de ani petrecuți cu familia, întotdeauna ne așezam fiecare la locul nostru la masă. Locul meu la masă = acolo unde pare că totul se statornicește și se fixează, se definește și se limpezește. Din locul pe care îl ocup la masă, se naște certitudinea unui adevăr imuabil. Din punct de vedere social, al relațiilor astfel definite, al rolurilor și locului tău în lume nu se mai iscă un semn de întrebare în plus. Cu toate că nu plănuim să stăm mai mult de câteva ore sau la șase trebuie să ne întoarcem la unitate, locul nostru acasă, la masă, ne amintește de prezența unui stâlp solid atunci când mediul lichid din timpul nostru contemporan ne invită la nestatornicie. Masa. *Axis mundi*. „Etnografie și folclor“. Dacă nu faci pomana sâmbătă, nu e primită. Ritualul acesta specific, depozitar al timpului și existențelor scurse până la mine și care se înscrie în vibrația comună a tonului local, mă pune în rând cu momentul acesta precis din timp și spațiu din corpul căruia sunt parte. Rând-rânduială. Sâmbăta cerul e deschis și sufletele se uită să vadă dacă primesc ceva. Masa, rânduită în felul acesta, devine spațiul deschis al lumii prin care sacral se poate manifesta. Hierofanie. Masa nu mai e doar masă. Devine un centru al lumii care conferă un culoar de trecere dinspre aici spre un dincolo. Prin împlinirea ritului, lumea nu doar că se regenerează, se întemeiază din nou la nivel ontologic, ci ne și conferă spațiul de trecere necesar și suficient pentru a recunoaște și a rândui moartea, iar pe noi în

raport cu ea. Toată viața ne căutăm pe noi înșine. Ne căutăm în cei din jur, în medii și situații, în depărtări și intimități. În toată lichiditatea din jur, *ești fata lui tata și rând-rânduială* devin singurele mele repere solide.

„- De ce-ai lăsat-o singură?!“

Nu sunt lăsată singură.